

ספיר וירלום

אוצר של אבני חושן, פנינים יקרים
חידושים, ביאורים ורעיונות נפלאים
שזורים ומשולבים בסיפורי צדיקים
בדרכי טובים ואורחות ישרים

חנוכה

משיעוריו ושיחותיו של
הגאון רבי מנחם מנדל פומרניץ שליט"א
אב"ד "באר ישראל"
וריש מתיבתא "עוז והדר"

מהדורת "קרן טללי ברכה"

אוצר פניני החסידות
שעל ידי מכון "אור לישרים" ירושלים - נהריה
תשפ"ג

יומי דחנוכה

מהות ימי החנוכה

עלת העלות וסבת הסבות

יש להבין, מה המעלה הגדולה בנס חנוכה שלזכרו קבעו חכמים לדורות ימי הלל ויהודאָה, הן נסים רבים ארעו במהלך הדורות.

באור לענין מהותי זה שמענו מפי כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אבניחצירא שליט"א, שראשית כל הקדים לבאר מהו 'נס'.

ואלו הם תמצית דבריו הנפלאים של הרב הקדוש רבי חיים מטשרנובין זיע"א בספרו 'באר מים חיים' (שלח יד) בענין זה:

תכלית הנסים היא לפרסם את הנהגת הבורא בתוך הטבע ולהודיע לכל באי עולם כי הוא עלת העלות וסבת הסבות.

אלא שישנם שני סוגי נסים.

שתי בחינות אלו נרמזו בהקדמה לתקוני הזהר המכרת בשם 'פתח אליהו' (תקו"ז הקדמה יז). במלים 'אנת הוא עלת העלות וסבת כל הסבות'.

הבחינה הראשונה היא הנסים הנעשים באפן של שדוד מערכות הטבע. בבחינה זו היו נסי יציאת מצרים וקריעת ים סוף, הנסים שנעשו לישראל בכניסתם לארץ בהעמדת השמש בגבעון, המטרת אבני האלגביש משמים ונפילת חומת יריחו, והנס שנעשה לישראל במלחמת סנחריב.

נסים אלו מוכיחים שהבורא יתברך הוא עלת כל העלות, עליון על כל וְשולט על הכל.

הבחינה השנייה היא נסים הנעשים באפן נסתר. לא בדרך של התגלות כבוד ה' בעולם התחתון, אלא עטופים במעטה טבעי, כדגמת נס חנוכה – בו אמנם נפלו

רבים וחקים ביד מעטים וחלשים, אך הנה זה בדרך הטבע, ובדרכי מלחמה, וכנס חג הפורים שאף הוא הנה מסתר בדרך הטבע.

נסים אלו מוכיחים לעין כל שהבורא יתברך הוא מסובב את הסבות המביאות את הנס בדרך הטבע.

ואין הדבר תלוי אלא בהנהגת איש ישראל.

אם עובד האדם את בוראו במסירות נפש למעלה מכחותיו ללמד וללמד ולעשות מצות ומעשים טובים יותר מכחי גופו, מנודד הוא שנה מעיניו ומשבר עצמותיו על התורה והעבודה, אף הבורא יתברך משדד את מערכות השמים ומשבר את הטבע למענם, כאברהם אבינו שמסר את נפשו למען השם ובשכר זאת הגביהו למעלה מכפת השמים והוציאו מחוץ לשליטת המזלות (שבת קנו.).

אף לאדם העובד את בוראו בתוך גבולות הטבע, ואינו משבר את גופו וטבעו ביגיעה למען עבודת ה', מתנהג עמו הקדוש ברוך הוא בדרך הטבע. אלו הם הנסים הנסתרים שהקדוש ברוך הוא מנהיג בהם עולמו כרצונו.

בזמן הזה

ודבר נפלא בענין זה כתב הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע, שפרש בספרו 'קדשת לוי' (לחנוכה ד"ה בנוסח הברכה) מפני מה מברכים את ברכת 'שעשה נסים לאבותינו' פעמים בשנה בלבד, בימי החנכה ובפורים.

ומדוע אין אנו מברכים ברכה זו במועדים נוספים שנתקנו לזכר נסים שארעו לאבותינו, כחג הפסח וכיוצא בו?

התשובה היא שהזמן הוא חלק מהבריאה הנמצאת תחת גדרי הטבע וחקיו, ואלו כל ענינם של הנסים הוא הכח המבטל את הטבע.

אם-כן, אין מקום לברך ברכה שנתקנה על הזמן, במועדים בהם נעשו נסים גלויים בשדוד מערכות הטבע, שמעל לזמן הם.

אך בחנכה ופורים נעשה הנס גופו בדרך הטבע. כך הוא דרך העולם שהיורדים במלחמה מנצחים זה את זה, וגם מעטים וחלשים עלולים לעתים רחוקות לגבר

על הגבורים והמרבים, וכך גם בנס פורים באה הישועה בדרך הטבע על ידי אסתר המלכה, שנענה אחשוורוש לבקשתה להציל את היהודים מפני אהבתה. זו הסבה שבחנכה ופורים מברכים אנו ברכה זו – 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'.

להדגיש את המעלה היחודית של חנכה ופורים, שבהם התאחד הטבע עם הנס וראו כל עמי הארץ שגם לאחר שנברא העולם והוא מתנהל למראית העין לפי כללי הטבע, אין זאת אלא בכח הנהגת הבורא יתברך, המשגיח על עולמו בכל רגע והוא לבדו מנהיגו כרצונו.

למעלה מהטבע

וכדברי בעל ה'באר מים חיים', שמענו מפיו של הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זיע"א בעל 'חדושי הרי"ם', שבאר את החדוש שבנס החנוכה אף שנסים רבים מעל לדרך הטבע ארעו ליחידים מישראל.

ובגמרא (תענית כה.) מצאנו על נס דומה לנס פך השמן שארע לתנא הקדוש רבי חנינא בן דוסא, שאמר "מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחמץ וידלק", ונעשה לו נס והאיר החמץ כל השבת.

והסביר, כי המשג נס הוא הנהגת הבורא יתברך למעלה מטבע העולם.

וכיון שקף, ראויים הם הצדיקים שכל הנהגותיהם בחיי היומיום הנם למעלה מהטבע הגשמי, להנהיגה נסית.

מי שבכל רגע מחייו דבוק בבורא יתברך בורא כל העולמות, מן הדין הוא שלא יהיו קימים לגביו מגבלות הטבע.

וכפי שכתב רבנו חיים בן-עטר זי"ע, בפרושו 'אור החיים' לתורה (שמות יד כז), שהתנה הקדוש ברוך הוא על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם אף מעל לדרך הטבע.

משום-כך אין הנס שנעשה לרבי חנינא בן דוסא נס כה יוצא מגדר הרגיל. שהרי כל מעשיו של רבי חנינא בן דוסא היו למעלה מן הטבע בעבודתו את קונו.

אולם, בנס החנכה, נעשה הנס לכלל ישראל בלוי, שכן על פי ההלכה, על השמן למנוחה לבוא מרכוש הצבור (יומא ג:). נמצא שהנס שארע בו שיך לכל יהודי ויהודי באשר הוא.

זהו החדוש הנפלא בנס פך השמן, שכל מי שנשמת ישראל בקרבו, התרומם מתהומות הארץ עד לשמי שמים עד שנעשה ראוי להנהגה נסית ומרוממת!

ולא לאותו הדור בלבד הדברים אמורים, אלא עד עצם היום הזה חנכה הנו זמן הצלה ונסים לכל יהודי באשר הוא.

וכמו שבאר הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א בספרו 'קדשת לוי' (קדושה ראשונה לחנוכה) דבר זה.

לדבריו, הקדים יסוד חשוב במהותם של מועדי ישראל, שאין ענינם לזכרון בלבד למה שהתרחש בעבר, אלא בכל שנה ושנה מתעוררת מחדש הארת אותו זמן כפי שהיה באותה העת בה התרחש הנס.

על פי יסוד זה נבין מדוע קבעו חכמים יום טוב דוקא בחנכה ופורים, שכן אז עלה ביד חכמי ישראל שבאותו הדור ברב קדשתם לפעל שאור הנס יתעורר מדי שנה בהגיע הימים הללו, אבל בנס מלחמת סנחריב וכדומה, לא עלה ביד חכמים לקבוע את אור הנס לדורות, על כן לא תקנו יום טוב לזכר הנס.

זהו עמק הכוונה בברכת 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', שאותם נסים והארות שהתרחשו בשעת הנס, מתגלים עכשו ממש בזמן הזה.

זה הרמז הטמון בלשון קדשם של חכמינו שאמרו (שבת כא:): "לשנה אחרת עשאוים ימים טובים וקבעום בהלל ובהודאה", כלומר שעלה ביד החכמים לקבוע את ההארות הנסים והחסדים שהאירו בשעת הנס, לכל הדורות הבאים.

תשובה פוללת

והוסיף כ"ק אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א לבאר, שמטעם זה מצוה להדליק נר חנכה למטה מעשרה טפחים. לרמז על כחם המפלא של הנרות

להאיר גם במקומות הרחוקים והחשוכים, במדור הקלפות והסטרא אחרא, את אור מציאות הבורא יתברך.

בן כתב הגאון הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ זיע"א בספרו 'זרע קדש' (חנוכה ליל ו' ד"ה מצות נ"ח).

וממשנתו של בעל ה'חדושי הרי"מ', נמצאנו למדים כי הסיוע שנתן בימים אלו לשוב בתשובה, הנו חלק מהותי שבגיננו תקנו חכמים את ימי החנכה.

בידוע, על פי שורת הדין אין אדם בא לתכליתה של תשובה "עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה" בלשון רבנו הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ב).

דבר זה קשה הוא ביותר.

מי הוא זה היכול להגיע למעלה זו שלעולם לא יחטא?

על בן חסו חכמים על נשמות ישראל לבלתי ידח ממנו נדח, ותקנו מצות נר חנכה למטה מעשרה טפחים, להזריח את אור הקדשה גם במקומות הפחותים והשפלים ובנשמות שהדרדרו למחוזות רחוקים, שיוכלו לשוב לפני ה' יתברך בתשובה שלמה.

ורמזו רמזו צדיקים (ראו מאור עינים מקץ ד"ה ויהי מקץ) בלשון הגמרא (שבת כא:): "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנכה", שאף הנשמות שאין להם עליה בשבת, יכולים גם הם לעלות ולהאיר בימי החנכה.

עצם שם של ימים אלו - 'חנכה', רומז לכח התשובה המתעורר בו.

כדברי הרב הקדוש רבי בן ציון מבאבוב - ה'קדשת ציון' הי"ד, שתבת 'חנכה' שמונה פעמים, בתוספת אחד למספר הכולל, עולה בגימטריא במספר 'תשובה', רמז שימי החנכה הם זמן מסגל להתעוררות בתשובה.

ולכך הגימטריא היא דוקא בתוספת אחד למספר הכולל את כל התבות יחד, להורות שזהו זמן תשובה כוללת לכל אחד ואחד, אפלו למי שנמצא בדיוטא התחתונה.